

et balancé

SANTI BARÓ
LA FILLA
DE LA TEMPESTA

edicions
62

SANTI BARÓ

La filla de la tempesta

Edicions 62

Barcelona

Queda rigorosament prohibida sense autorització escrita de l'editor qualsevol forma de reproducció, distribució, comunicació pública o transformació d'aquesta obra, que serà sotmesa a les sancions establertes per la llei. Podeu adreçar-vos a Cedro (Centro Español de Derechos Reprográficos, www.cedro.org) si necessiteu fotocopiar o escanejar algun fragment d'aquesta obra (www.conlicencia.com; 91 702 19 70 / 93 272 04 47). Tots els drets reservats.

Primera edició: gener del 2019

© Santi Baró Raurell, 2018

© d'aquesta edició: Edicions 62, s. a.
Diagonal, 662-664. 08034 Barcelona
info@edicions62.cat
www.edicions62.cat

Disseny de la col·lecció: Francesc Sala
Fotocomposició: La letra, s. l.

DIPÒSIT LEGAL: B. 28.555-2018
ISBN: 978-84-297-7746-8

Queda tan allunyat aquell temps en què quan em llevava tossia el sutge del quinqué, ben negre sobre el mocador, que sembla que m'ho estigui inventant. Tossia tan negre com negre era el cel quan abans que cantessin els galls ens venien a cridar. Compartíem, a més dels fums del petroli aquell, una sala del *cortijo* amb una trentena de dones, noies, nens i nenes i algun nadó. Les nits les passàvem damunt d'un jaç de palla arraulides les unes contra les altres per donar-nos escalfor. A Còrdova, quan es recollien les olives, ja començava a despuntar el fred i la tardor tenia el mal costum d'amagar la serra fins entrada la matinada dins d'un tel de fum gelat, com un decorat que variava a mesura que s'anava movent el sol arraconant-lo per les obagues, com vergonyós. El *cortijo*, on podria dir que vivia, ja que hi vaig passar més nits que no pas a casa, estava on Nostre Senyor va perdre l'esperdonya, a Cañete, i per això mai la va trobar. Aquell racó on vivíem tots nosaltres quedava tan lluny del paradís que l'home-Déu no es va atrevir a tornar-hi. Jo, tampoc. Podria dir que es trobava ben bé a l'altra banda del cel. El *cortijo*, que era tan blanc com aquell cotó que tocava collir a l'estiu, aquell maleït cotó que s'amagava dins d'una planta que esgarrinxava i t'inflava les mans, i prou gran per acollir més

de mig poble entre els seus murs i envans, pertanyia al senyor Bejarano i abans als seus avis i, abans, als avis d'aquests, i als altres, i als altres... Ell vivia a la ciutat en una mansió, deien, tres vegades més gran que el *cortijo*, amb majordoms i criades, un pati curull de rosers, buguenvíllees, ginestes, lilàs, palmeres i més pins que un bosc on una vegada, deien, es va perdre un nen; fonts que a les nits escopien aigües de colors i enfiladisses que s'embranchaven per les parets del color de l'or i de la plata; toros de la millor sang i blancs corsers, cotxes, i unes safates de platí repartides per totes les sales amb viandes i fruites exòtiques per rebre els convidats. Sempre portava barret i anava vestit de blanc, immaculat, amb corbata, botes i posat de senyor. Jo, però, no el vaig veure mai i no sé si és veritat. Entre ell i quatre més es repartien les terres d'aquella Andalusia que ens va veure néixer a mi i a les meves germanes, convertides en rates mortes de fred i de gana i d'altres coses que llavors ens quedaven tan lluny que no trobàvem pas a faltar.

A Malacara, que així es deia el *cortijo* i no ho havia dit, ens llevàvem abans que la claror es filtrés per les esclatxes del sostre de la nau. Unes esclatxes a través de les quals, i sense necessitat d'imaginar-les, podies comptar estrelles les nits que la boira no ens plovia del cel.

Les naus, aquella en què dormíem les dones, on ho feien els homes i la que feiem servir de menjador, estaven construïdes tot al voltant d'un gran pati interior de terra vermella com una plaça de bous rectangular. Des d'allí també s'accedia a l'estança on feien vida els encarregats, guardes i allò que en deien *casero*, que en català, suposo, deu ser el masover, i a la planta que habitava el *señorito* quan visitava la finca o anava a caçar. Al fons hi havia un mur que separava un altre pati per on entrava el bestiar. Al

seu voltant es distribuïen les quadres, el galliner i diferents magatzems. Els dos patis comunicaven per un portal amb formes arabesques de doble fulla, folrat per una parra que s'hi arrapava i que era un laberint per als pardals que a totes hores hi piulejaven, amagats. No cal dir-ho, tot estava pintat d'un blanc tan radiant que enlluernava; deien que per repel·lir el xafogós estiu, però a mi no m'enganyaven: si ho pintaven tot d'un color antagònic als sentiments que allí dins es generaven no era per res més que per dis-fressar la consciència, com qui penja una careta amb un somriure al fred, a la gana i a l'esgotament. Que només la gràcia d'un caràcter que estilem els del sud, i només els del sud, ens feia riure dins la foscor i pujar a l'olivar entonant una *soleá* amb les mans totes plenes de penellons, crostes i sang, els llavis esquerdats i la cara tallada, amb tanta son com gana i còmplices d'aquella broma que tot ho pintava de color blanc.

Després de treure'ns les lleganyes al pou, de passar pel menjador on damunt unes taules la masovera ens havia deixat els *cantos con aceite* per esmorzar, uns trossos de pa sec amb un forat al mig on posàvem oli, i recollir les carmanyoles amb l'olla (cigrons amb porc confitat) que ens menjàvem sota una olivera a l'hora de dinar, pujàvem tots cap al camp. Depenent d'on ens tocava plegar olives, tri-gàvem de deu minuts fins a gairebé dues hores a peu quan calia anar als camps de l'altra banda de la serra. Sortíem dividits en colles quan el sol començava a treure el cap per l'altiplà i, de la terra, encara fumejava aquella boirina blavosa que feia vessar llàgrimes que es gronxaven damunt les fulles dels arbres en una mena de joc etern.

Els homes anaven per una banda, nosaltres per l'altra. Ells s'encarregaven de fer caure les olives picant les bran-

ques amb canyes, nosaltres les collíem després. Sempre anàvem darrere; on havien estat ells la jornada d'abans hi passàvem després nosaltres. La nostra feina consistia a plegar-les de terra entre els terrossos, posar-les dins d'un cabàs i del cabàs al sac. Els sacs els deixàvem arrambats a les vores dels camins perquè més tard els homes els carregessin als carros. La feina era duríssima i com més dies feia que hi treballaves i, per tant, més ferides a les mans, més dura encara. A vegades el dolor ens feia saltar les llàgrimes. El capatàs deia que allò ens enfortia com a dones i ens forjava el temperament andalús, fort i alegre, positiu i noble. Tot allò era molt fàcil de dir si dormies calent i menjaves doble ració. Les mares que portaven els seus nadons a l'esquena dins d'un mocador, que carretejaven durant hores per no haver-los de deixar a l'ombra d'una olivera fins que es feia fosc, no crec que opinessin que tot allò els servia per fer-se més dones, ni més andaluses, ni més nobles, ni de bon tros més alegres. Però callaven, tothom callava, homes i dones callàvem perquè teníem tan poca cosa que no teníem ni veu.

I parlant de veus, ara m'adono que no m'he presentat pas. Em dic Mariana, cordovesa, i soc la gran de tres germanes. Jo, com elles, he crescut damunt les arrels de les oliveres, podríem dir que les nostres ànimes estan ungides d'oli verge i els nostres cors, encartonats per aquell fum que desprenien els quinqués que il·luminaven Malacara. En aquella època que ara us narro acabava de fer setze anys i era la cinquena temporada que ajudava la família fent-me el jornal. La Victoria, que tenia deu anys, no va arribar mai a saber què significava anar de quatre grapes collint les olives entre les esquerdes dels terrossos, resant perquè no et piqués un escorpí, ni un escurçó, ni què era

alçar-te després d'un grapat d'hores ajupida per buidar el cabàs i que, de sobte, et rodés el cap, o et cruixís l'espatlla com si haguessis envellit cent anys, no. Ella va pujar a l'olivar, com totes, des de menuda; sota una ombra va prendre la teta i a mesura que va anar creixent només va trobar jocs entre les branques de les oliveres amb altres nens i nenes de la seva edat. Quan se li acostava l'hora d'ajupir-se va ser quan vam marxar, però això ho explicaré més endavant.

He dit que era la gran de tres germanes; falta, doncs, la menuda, la Gabriela, de tres anys, a qui dèiem Gabri o *muñeca*, depenent del moment en què ens agafava i que era ben bé allò, una nina caiguda del cel amb una rialla que et regalava espontània que et feia plorar el cor. L'aman-yagàvem ma germana i jo com si fos de drap i ella ens reia tota plena de bombolletes que li explotaven a la boca. Era tan maca! Una nina que caminava tan dreta com una perdiu entre els margets dels plegadors fins que un terrós la feia rodolar i caure de cul a terra. Quan això passava, que passava sovint, li afloraven uns petits diamantets dels ulls que la Victoria i jo ens afanyàvem a eixugar-li a pe-ton. Ma mare sempre ens renyava perquè deia que l'atabalàvem massa i que la fèiem plorar. Però és que era tan maca que te l'hauries menjada de debò!

La Victoria no va arribar a trobar altra feina al camp que fer-li de mainadera mentre ma mare i jo ens ajupíem de sol a sol. La mateixa feina que jo havia fet abans amb ella, repetida generació rere generació fins a aquell 1961, l'any que vam deixar de tossir negre, l'any que vam fugir.

El meu pare es deia Antonio i de tota la vida, com l'avi que va morir a la guerra i no vaig arribar a conèixer, que treballava per als Bejarano. Ell era un home fet de terra, pols, esquerdes i fang, i la seva mirada es perdia en una foscor on mai hi havia arribat la llum. A la seva manera era noble, i si no ho era més senzillament era perquè no coneixia cap altra forma de noblesa que no permetre que els seus morissin de fam. En aquells temps això no era poc; als sentiments no se'ls exigia massa. Parlava poc i quan ho feia la seva veu ronca ens espantava. No era mal home però s'havia empassat les brases i cada vegada que la vida li estirava el pas es revifaven; d'un roig tan intens que ningú se n'escapava. A Malacara ens vèiem poc, quan esmorzàvem una estona, i una altra després de sopar. Ho fèiem a peu dret, com un còctel de l'alta societat. Els homes amb els homes. Les dones amb les dones i la canalla. Gairebé sempre era el mateix plat, *patatas lebrijas*, que no era cap altra cosa que patates fregides tallades a dauets amb una salsa feta amb all, julivert i vinagre. La masovera, que era la cuinera oficial, ho deixava dins de diferents peroles que repartia per tota la llargada de la taula. Nosaltres teníem una cullera, res de plats ni de forquilles, culleres només, i per torns ens

apropàvem a la perola que teníem més a prop, agafàvem una cullerada, ens apartàvem unes passes per deixar lloc al següent, empassàvem, i hi tornàvem a buscar-ne més. No podies badar o et quedaves sense.

Quan acabàvem de sopar sortíem una estona al pati per trobar-nos amb ell. Amb ma mare parlava amb paraules tan dèbils que la brisa se les emportava i a nosaltres ni dèbils ni fortes, gairebé res. El meu pare no era home d'amanyac, ens deixava anar un «¿qué, cómo va?», o un «¿ya habéis cenado?» i després la seva mirada es perdia dins d'aquella foscor que ja he contat abans. No trigàvem a anar cap a la nau. Els quinqués ja estaven encesos i l'estufa enfollia enrogint la llauna mentre lluitava en un combat desigual contra la fredor que ens gelava les ànimes. Quan es tancava la porta i corria la veu de la bona nit, la gent començava a tossir de manera encomanadissa, i només la fatiga i la son permetien que perdéssim la consciència per regalar-nos la pau de la penombra dels somnis, l'únic moment de la nostra existència en què viure no costava cap esforç.

Per això m'agradava quan de matinada arribàvem a l'olivar que ens tocava; la rutina de la feina tocant les olives amb les puntes dels dits em distreia i em feia oblidar que la nit abans no havia reposat, em feia oblidar que tot i que acabava d'esmorzar tenia gana, em feia oblidar aquella maleïda tos que tacava ben negre el mocador, em feia oblidar les caminades, però no el dolor, les nafres que em deixaven les mans en carn viva malgrat que ma mare me les curava amb iode i gases just abans, o just després, d'esmorzar. Però ja ho deia el capatàs i potser tenia raó, ves per on, que tot allò servia per forjar un caràcter diferent, el nostre, l'andalús, perquè quan els apòsits amb què ma mare intentava alleujar-me el dolor esdevenien guants

que només deixaven al descobert la punteta dels dits i, per tant, més insuportable esdevenia, el meu rostre s'impregnava d'una rialla, perquè allò era símptoma del retorn, que la cosa s'acabava, que tornariem a Cañete amb la iaia, i la Victoria tornaria a l'escola com jo fins a fer els catorze anys, i allà es retrobaria amb les seves amigues, les que havien pujat a Malacara i les poques afortunades que no, i jo ajudaria ma mare amb la casa i a tenir cura de la Gabri esperant que algú em tirés les cartes per conèixer el meu destí, i veuríem arribar el Nadal i adornariem la casa, i ajudaria la Victoria a omplir quaderns de deures amb la meva calligrafia, que la professora havia qualificat d'excursionista, i ja fins a l'estiu no ens tornariem a moure per a la collita del cotó i a tornar a tossir negre damunt d'un mocador blanc.

Aquells mesos d'impàs entre la vida del *cortijo* per a mi eren de més impàs que mai. Tenia setze anys i als setze anys, a Cañete, o et casaves o te n'anaves a treballar a la ciutat. Mal m'està el dir-ho, però acumulava els pretendents, jo. Diré que era guapa, que portava els cabells curts perquè ma mare me'ls tallava perquè no es notés que me'ls rentava poc, que era prima i tenia els pits grossos. Molt grossos. Casar-me no havia de ser difícil, ja he dit que de pretendents no me'n faltaven. Però tots els que se m'acostaven eren uns morts de gana com nosaltres i el pare els feia córrer com qui fa córrer els gossos, a pedrades. En aquells temps, si moltes coses han canviat d'ara, les relacions entre els joves de sexe oposat no és que hagin canviat sinó que més aviat s'escriuen en pàgines i idiomes del tot diferents. Sobretot al poble. Si anaves al cine, o al ball, o sorties a donar un tomb i t'enxampaven amb un noi, la notícia arribava a casa abans que tu. Recordo quan tenia catorze anys,

crec que catorze, que un dia en sortir d'escola vaig anar a passejar amb el Manolo pel camp. El Manolo sempre m'ha agradat. Ell em va dir que una pollada de perdius acabava de néixer vora la font i que m'ensenyaria a agafar-ne una. Que el que havia de fer quan trobéssim la llocada era fixar-me en una, en una de sola i córrer-li al darrere sense descans. Vam arribar a la font, vam donar tombs i més tombs entre els rostolls acabats de segar, però de les perdius ni rastre. Tot el que va passar entre nosaltres va ser que em va dir que era la nena més guapa que havia conegut mai i que si tornariem l'endemà a veure si les trobàvem. Jo li vaig dir que sí, però només travessar la porta de casa em va sorprendre la manota de mon pare per treure'm la pols de la cara, que a veure *qué cojones hacía yo por el camino de la fuente con el Manolo*. A Cañete, quan feies un pas, a casa ja ho sabien abans de moure't de lloc. L'endemà, en sortir de l'escola, no vaig aturar-me pas a la plaça i no vaig tornar a parlar amb el Manolo fins molt temps després.

A casa, mon pare no deixava de retreure-m'ho: que els Girado eren uns morts de gana i que per passar gana no em calia moure'm de lloc, que jo podia aspirar a alguna cosa millor. Ell tenia entre cella i cella que m'apropés a l'Alfonso. L'Alfonso tenia dos anys més que jo i era fill del Pepe, el de la botiga, a qui sempre devíem diners, el que semblava que duia per cognom bona persona ja que sentir el seu nom anava lligat amb això altre: «El Pepe, “tan bon home que és”!». I ho era. No dic pas que no. Mai ens negava allò que necessitàvem a casa, encara que no ho poguéssim pagar, i no ho feia només amb nosaltres, la seva caritat s'estenia per totes les cases sempre que, és clar, el deute s'acabés abonant. Jo no entenia que treballant com treballàvem de sol a sol mai ens acabessin d'arribar els

diners. El tal Alfonso, que al poble el coneixia tothom com *el mósquez*, era alt i prim, més que prim semblava famèlic, tenia uns ulls enormes que li sobresortien de les galtes, vet aquí el malnom, i unes orelles de pam que a vegades transparentaven a contrallum. Ell m'escrivia cartes però jo no li contestava. Era, com ho diria de manera suau?, monstruós! Un dia em va venir a buscar a casa per portar-me al ball. No feia tant, les festes d'estiu passades. Es veu que ho van parlar entre els pares i jo me'n vaig asabentar mentre sopàvem. *El mósquez* em va venir a buscar amb americana i corbata i jo li vaig haver de parar els peus abans d'arribar a la plaça on hi havia l'entarimat preparat per a les sevillanes. Li vaig dir que em queia molt bé i que era molt bon home, tan bon home com son pare, però que jo ni estava preparada per tenir nòvio, ni en volia cap. Allò no era ben bé veritat. El que passava era que m'agradava el Manolo, però no sabia com apropar-me a ell des que uns quants dies abans d'això del ball em va dir d'anar al cinema, ma mare ens hi va acompanyar i li va fer mala cara tota la tarda. Després va arribar la temporada del cotó i gairebé tot seguit la de les olives, sense temps, entremig, per res més que per reposar i curar-me les ferides. El cotó em produïa al·lèrgia, se m'inflaven les mans que gairebé no podia tocar-me amb les puntes i ma mare m'hi havia de posar una crema que ens va donar el metge. Recordo que li va dir que jo no hauria d'anar a collir el cotó, i quan ma mare ho va dir a casa el pare va respondre que em posés guants. Però amb guants no podia obrir la planta d'on s'extreïa. A més, a tothom li feia més o menys al·lèrgia, així que tots acabaven esgarrinxats i amb la pell ben irritada.

Aquell hivern de després de les olives jo tenia clar que alguna cosa s'havia de moure, o bé que el Manolo es deci-

dís d'una vegada a venir a casa a demanar-me, o que m'enviessin o bé a Sevilla o a Còrdova, a treballar. Hi havia cases que agafaven noies per fer la feina; la Fina, una amiga meva, ja feia dos anys que servia a casa d'un advocat. Però ella ja hi havia anat recomanada i amb el lloc de feina assegurat. Què havia de fer jo? Pujar a l'autobús i passar-me tot un dia a la ciutat preguntant? Ells, els pares, no donaven veus ja que somiaven la boda ideal amb l'Alfonso, i sense donar veus era molt difícil trobar res decent. Les que anaven a la ciutat, a l'aventura, deien que acabaven totes als bordells. Jo tenia setze anys i mai havia fet res amb cap noi, però sabia perfectament què era una puta. Com que ho sabia, tenia molt clar que mai aniria a la ciutat a buscar feina a la babalà, abans, si no hi havia altre remei, em casaria amb *el mósquez* si així m'estalviava de passar una sola nit més al *cortijo*.

Que poc que em podia imaginar que algú ja m'havia tirat les cartes i que el destí, que fins aleshores m'esperava gansoner, s'acabava de desvetllar amb força.